

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Ибрахим Карабеговић

ДЈЕЛАТНОСТ БУРЕ ЂАКОВИЋА У РАДНИЧКОМ ПОКРЕТУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ОД 1905. ДО 1921. ГОДИНЕ

Ове године навршило се педесет година од погибије Буре Ђаковића, једног од најистакнутијих и најсвјетлијих ликова радничког и комунистичког покрета у Југославији.

Ђуро Ђаковић је рођен 30 новембра 1886. године у Бродском Варошу (у непосредној близини Сл. Брода) у сиромашној сеоској породици. Среди на и ближа околина у којој је живјела породица Ђаковић била је пролетерска, што ће, без сумње, имати и значајну улогу у Ђуриним каснијим погледима и идејном формирању његове личности. Још у родном крају пружила му се прилика да се окуша у борби против реакционарних режима Куена Хедерварија и да се упозна као млади браварски радник са социјал-демократским идејама.¹⁾ Од доласка у Сарајево (1904. или 1905. год.)²⁾ па до прогонства у Сл. Брод 1923. године Ђуро Ђаковић је пуних седамнаест

1) Види: др Иван Ковачевић, *Дјетињство Буре Ђаковића и први кораци у радничком покрету* (реферат поднесен на научном скупу у Сл. Броду, који је одржан 24. и 25. маја 1979).

2) Види: др Убавка Вујошевић, *Ђуро Ђаковић – Живот и дјело* (грађа за монографију), Сл. Брод 1979, стр. 479; Наведени реферат др И. Ковачевића.

година био најнепосредније везан за социјалистички раднички покрет и Комунистичку партију Југославије у Босни и Херцеговини. Те везе он није прекидао до смрти 1929. године. О овој повезаности за револуционарни покрет и КПЈ у Босни и Херцеговини, поред осталог, најбоље говори податак да је Ђуро Ђаковић и на парламентарним изборима, септембра 1927. године, био носилац листе Републиканског-радничко сељачког савеза за изборни округ Сарајево.³⁾

Подаци из којих би се могло нешто више сазнати о правим мотивима његовог одласка из Сл. Брода у Сарајево, посебно о Ђурином животу и дјелатности у радничком покрету у најранијем периоду, веома су оскудни. То је и разумљиво ако се има у виду да Ђуро Ђаковић у то вријеме у радничком покрету Босне и Херцеговине не представља истакнуту фигуру о којој би ондашње власти водиле посебну евиденцију.

Долазак овог младог социјалисте у Босну и Херцеговину управо се подудара с настојањима радничког покрета у Босни и Херцеговини да се синдикално и политички организује и конституише.

Раднички покрет у Босни и Херцеговини почео се развијати у крајње друштвено и економски заосталој средини, с примитивном пољопривредом, којом се бавило око 87 одсто становништва, с неразвијеном индустријом у којој је доминирало рударство и шумарство. У то вријеме, у условима аустроугарске окупације, радништво је у Босни и Херцеговини било подвргнуто најгрубљим облицима експлоатације.⁴⁾ У таквим условима безобзирног искориштавања јефтине радне снаге радни дан је најчешће трајао и више од 12 сати, уз веома ниску надницу, посебно за женску и дјечију радну снагу.

Према непотпуној евиденцији, у Босни и Херцеговини је 1905. године било нешто више од 48.000 радника у око 90 фабрика и већих предузећа, од којих је око 40% отпадало на предузећа за сјечу и обраду дрвета.⁵⁾ У наредном периоду до првог свјетског рата број предузећа и радника се повећава (1912. г. око 65.000 радника), а уситњеност је једна од главних карактеристика босанскохерцеговачке привреде.

У таквим условима раднички покрет у Босни и Херцеговини се веома тешко и споро развијао, али је, и поред свих тешкоћа, у овом периоду постигао низ успјеха, како на плану свог организовања тако и у борби за побољшање услова живота. Иако се формирао и развијао у условима потпуне политичке обесправљености, свакодневног наглашавања конфесионалних и националних разлика, без школованог кадра у својим редовима, раднички покрет у Босни и Херцеговини успио је да до 1906. године створи услове за организован рад и да својим масовним покретом у мају 1906. године присили власти на попуштање.⁶⁾

О учешћу Ђуре Ђаковића у генералном штрајку радника у Босни и Херцеговини, маја 1906. године, осим оног што је речено у сјећањима, немамо довољно података, али се може и на основу њих са сигурношћу

3) АБиХ, ВЖСО, Пов. бр. 2029/27 (Полицијска дирекција за БиХ Великом жупану сарајевске области, 14. 8. 1927. године)

4) *Седамдесет година синдикалног покрета у Босни и Херцеговини 1905 – 1975*, Сарајево 1977 (реферат Раифа Диздаревића), стр. 10.

5) Исто, прилог дра Недима Шарца, стр. 49 – 50.

6) Исто, прилог дра Илијаса Хаџибеговића, стр. 47.

тврдити да су ови догађаји имали снажан утицај на његова каснија одређења и револуционарну активност.

Према подацима из хронологије, коју је израдила др Убавка Вујошевић може се закључити да је Ђуро Ђаковић доспио у Босну и Херцеговину у потрази за послом. Од доласка у Сарајево, па до почетка маја 1906. године, он је као браварски помоћник, с мањим прекидима, радио у Сарајеву и Завидовићима, промијенивши више мајстора и радионица.⁷⁾

Према сјећањима Фрање Раушера, који је након смрти Миће Соколовића изабран за секретара Главног радничког савеза за Босну и Херцеговину (ГРС), Ђуро је дошао у Сарајево ради усавршавања браварског заната, па је неко вријеме радио у браварској радионици Франца Назеа.⁸⁾ Претходно је, како се види из поменуте хронологије, Ђуро Ђаковић у току 1906. године радио и у жељезничкој радионици у Сарајеву, затим 1907. у Творници духана, а септембра и октобра исте године радио је и у Дубровнику. У фебруару 1908. године он одлази у Сл. Брод да би се, у другој половини те године, поново вратио у Сарајево и запослио у браварској радионици. Марта 1908. године Ђуру Ђаковића налазимо поново запосленог у Творници духана у Сарајеву.

Управо у то вријеме, 1908. и 1909. године, у радничком покрету Босне и Херцеговине се врше интензивне припреме у вези с покретањем социјалистичког гласила и оснивањем социјалдемократске странке. »Глас Слободе« је почео излазити 29. априла 1909, а концем јуна исте године основана је и Социјалдемократска странка Босне и Херцеговине.

Према казивањима савременика, Ђуро Ђаковић је у овим припремама најактивније учествовао.⁹⁾ То је и разумљиво ако се узме у обзир чињеница да је он још прије доласка у Сарајево постао социјалиста, да је већ почетком новембра 1905. године приступио новооснованом Савезу ковинарских (металских) радника Босне и Херцеговине, чиме је и отпочела његова свестрана револуционарна дјелатност у радничком покрету Босне и Херцеговине.

У Савезу ковинарских (металских) радника Ђуро Ђаковић има истакнуту улогу и врши разне функције. Захваљујући својој активности, Ђаковић је на годишњој скупштини, која је одржана 20. марта 1910. године, изабран за секретара управе Савеза ковинарских (металских) радника.¹⁰⁾

У оквиру ГРС-а било је 1905. године шест, а већ 1912. укупно 17 синдикалних савеза. Савез ковинарских (металских) радника основан је 1905. године али је његово интензивније дјеловање започело 1906, односно 1907. године. Највећа концентрација радника ове струке била је у Зеници и Варешу, али су клер и полнција онемогућавали њихово организовање. У периоду од 1907. до 1912. године Савез металаца је водио 15 штрајкова, од којих је 13 завршено с успјехом, а успјеси овог савеза у 1910. и 1911. години добрим дијелом су везани за личност Ђуре Ђаковића. Савез металских радника је послје 1910. био један од ријетких струковних савеза у Босни и

7) Др Убавка Вујошевић, *Ђуро Ђаковић...* стр. 479 – 481.

8) Бранко Хрисафовић, *Сјећања – X-13*, Институт за историју у Сарајеву.

9) Др Убавка Вујошевић, *Ђуро Ђаковић...* стр. 481 – 483

10) *Глас Слободе*, Сарајево, бр. 12, 15. марта 1910. године

Херцеговини који је успио да окупи преко 15% радника. Број чланова овог савеза у периоду прије првог свјетског рата није прелазило цифру од 500, да би 1919. године имао око 1900.¹¹⁾

Везаност за Савез металских радника није спутавала Ђуру Ђаковића да своју политичку активност најшире испољи у радничком покрету Босне и Херцеговине – у синдикалном покрету у цјелини, скупљању прилога за »Глас Слободе«, у болесничкој благајни, итд. У вези с овом његовом активносту позната је улога Ђуре Ђаковића у штрајку грађевинских радника у Сарајеву 1910. године. Наиме, у низу штрајкачко-тарифних акција у периоду до почетка првог свјетског рата један од најпознатијих и највећих штрајкова радништва у Босни и Херцеговини био је штрајк преко 800 грађевинских радника, који је трајао од 11. јула до 2. септембра 1910. године. Иначе, Савез грађевинских радника је био један од најстаријих, најмасовнијих и најорганизованијих струковних удружења у Босни и Херцеговини. Основан је 1. септембра 1905. године. Велика флукуација радника грађевинске струке била је основна тешкоћа у раду овог савеза. За првих седам година постојања кроз њега је прошло 2.375 чланова из наших и европских земаља. Као и већина других савеза, и овај је имао највише успјеха у Сарајеву. До краја 1912. године он је у главном граду Босне и Херцеговине окупио око 75% грађевинских радника. 1910. године Савез грађевинских радника окупљао је 711 чланова.¹²⁾

У току штрајка грађевински радници су захтијевали повишицу плата и скраћење радног времена. Захтјеви радника су углавном прихваћени, па је радно вријеме скраћено на 9 часова дневно, а утврђено је и повећање дневних зарада и плаћање прековременог рада. Ђуро Ђаковић није, како неки сматрају, руководио штрајком грађевинских радника, али је у њему имао истакнуту улогу. Он је, наиме, у току штрајка организовао ударну омладинску групу која је имала задатак да се супротставља штрајкбрехерима. Ова група се у више наврата сукобила са штрајкбрехерима и на тај начин знатно допринијела њиховом осипању и коначном успјеху овог штрајка.¹³⁾

Исту улогу у разбијању штрајкбрехера имала је омладинска ударна група под вођством Ђуре Ђаковића и у општем штрајку грађичара Сарајева, који је трајао од 22. априла до 21. маја 1912. године.¹⁴⁾

Говорећи о синдикалној тактици Ђуре Ђаковића и посебно о његовој борби против штрајкбрехера, истакнути функционер СДС Босне и Херцеговине Јово Јакшић у својим сјећањима каже: »На почетку стварања синдикалног покрета у свим земљама, штрајкбрехери су били важно питање. И као што су са послодавачке стране постојале нарочите организације за набављање штрајкбрехера, тако је и са радничке стране морала бити створена контраорганизација, која, додуше, послодавцима који су се овим послом бавили ништа није могла, али су сами штрајкбрехери тешко осјећали нашу немилосрдну руку. Једна таква организација постојала је пре рата у Сарајеву под вођством Ђуре Ђаковића. Стални активисти те групе били су

11) *Седамдесет година синдикалног покрета у Босни и Херцеговини...* (прилог дра Н. Шарца), стр. 91 – 95.

12) Исто, стр. 91 – 92.

13) АБиХ, ГМФ, 12958, 1910; »Глас Слободе«, бр. 42 – 49, 54/1910; *Споменица 30 – годишњег рада грађевинских радника у Сарајеву.*

14) Фонд типографског друштва БиХ 1912, бр. док. 51. 93 (Институт за историју у Сарајеву); »Глас Слободе«, бр. 50, 53, 61, 66, 88, 147/1912.

*Лука Пирнат, инсталатерски радник, Фердо Крајзл, обућарски и Пишта Вереш, постоларски радник.*¹⁵⁾

У новој средини, у редовима босанскохерцеговачког радништва, које је живјело под веома тешким условима Ђуро Ђаковић се већ након неколико година прилагодио новој средини, а због својих организаторских способности, борбености и других позитивних особина стекао је убрзо повјерљиве радника који га стога редовно бирају у синдикална вођства и органе радничких социјалних установа. Када су, на примјер, у тек основаним Среским болесничким благајнама у Босни и Херцеговини одржани избори за њихове управе побједила је листа СДС Босне и Херцеговине, а међу изабраним делегатима за Среску болесничку благајну у Сарајеву налазио се и Ђуро Ђаковић.¹⁶⁾

На годишњој скупштини Савеза металских радника, одржаној 12. марта 1911. године, Ђаковић подноси секретарски и благајнички извјештај из чега се може закључити да је већ тада у синдикалном покрету имао истакнуту улогу.¹⁷⁾ Као активни синдикални функционер, он је на Шестом конгресу Главног радничког савеза (ГРС) за Босну и Херцеговину 1912. године изабран у управни одбор, добивши, од укупно 100, 96 гласова.¹⁸⁾

У цјелокупном друштвено-политичком животу у Босни и Херцеговини у годинама уочи првог свјетског рата доминирало је неколико главних проблема. То су: питање борбе за националну еманципацију и за проширење политичких слобода грађана, питање рјешења аграрних односа, проблем међунационалних и међуконфесионалних односа итд.

Привредне прилике у Босни и Херцеговини уочи првог свјетског рата биле су веома тешке. Општа криза у Босни и Херцеговини достигла је врхунац за вријеме балканских ратова.¹⁹⁾

Избијање првог балканског рата и ванредни антиратни конгрес Интернационале у Базелу, у јесен 1912. године, били су за СДС Босне и Херцеговине подстицај за њено још снажније иступање против милитаризма и рата. Балкански ратови и, у вези с тим, компликације у међународним односима постали су најактуелније питање политичке активности Странке, која је у то вријеме водила принципијелну антиратну пропаганду.²⁰⁾ Поред власти и шовинистичких елемената у врховима грађанских странака, овакав став није одобравао и један дио чланства СДС Босне и Херцеговине. Иако су га водиле династије балканских земаља, први балкански рат је био прва фаза у процесу борбе балканских народа за ослобођење од туђинске власти, »што социјалдемократи нису могли или нису хтјели да схвате.«²¹⁾ Карактеристично је да је дисидентска група у СДС Босне и Херцеговине – тзв. звонаши и настала након успјешног завршеног првог балканског рата.

15) Архив ЦК СКЈ, Београд, ф МГ /1919 – Сјећања Јове Јакшића, стр. 15.

16) *Глас Слободе*, бр. 15, 8. априла 1910.

17) *Глас Слободе*, бр. 23, 18. марта 1911.

18) ДАС, VI – 1913 – 1914, бр. 6063, Пр. (1913) фотокопије у Институту за историју у Сарајеву.) У документу је погрешно написано презиме Иђаковић умјесто Ђаковић.

19) Види: Др Никола Бабић, *Осврт на мјесто и улогу Младе Босне у историји народа Босне и Херцеговине*, »Преглед«, бр. 7–8, јули – август 1974, стр. 721–723.

20) Др Никола Бабић, *Рат, револуција и југословенско питање у политици СДС БиХ*, »Веселин Маслеша«, Сарајево 1974, стр. 121.

21) Исто, стр. 128.

Збивања изван и унутар СДС БиХ Ђуро Ђаковић је пратио с великим интересовањем. Он је још прије првог свјетског рата уочио појаву процеса диференцијације у руководству Странке, који је ишао у правцу издвајања деснице и лијево оријентисаних снага, а пред крај рата и уочи Конгреса уједињења Ђуро Ђаковић је, заједно са Митром Трифуновићем, један од носилаца револуционарне оријентације.²²⁾

О збивањима унутар СДС Босне и Херцеговине Ђуро Ђаковић је десет година касније у сарајевском листу »Радничко Јединство«, органу Независних синдиката, поред осталог, писао: »Међу нама су постојале разлике увијек. Било је и унутрашњих борби око мишљења које су често имале врло оштар карактер. Ја са многим друговима, а често и са већином покрета бивао сам у оштрој опозицији партијској политици. Од године 1910. на даље до случаја са болесничким благајнама и избацивања неких људи – у партији су постојала – као и у синдикатима – два мишљења и двије групе...« Он даље истиче »да они као Опозиција нису никад иступали јавно против партије, него су све ствари рјешавали унутар партије и њене политике...«²³⁾

Способност за здраво расуђивање, најправилније оријентисање и сналажење у најтежим и компликованим ситуацијама, посебно у вријеме најжешћих фракцијских борби, Ђуро Ђаковић је стекао захваљујући чврстој повезаности с радничком класом и њеном свакодневном борбом.

О боравку Ђуре Ђаковића у Србији 1913. године тешко је, услед недостатака других докумената, нешто више рећи од онога што доноси сарајевска »Вечерња пошта«. Из исказа свједока Смиљанића на процесу Ђури Ђаковићу у Сарајеву, 1922. године, овај лист је забиљежио следеће: »1913. пребјегао је у Србију, хтијући се прикључити комитама, али је одустао од тога, кад му је тадашњи србијански социјалистички првак Туцовић рекао, да је буржоазија свугдје једнака...«²⁴⁾

Избијањем првог свјетског рата, Босна и Херцеговина, као гранична област Аустро Угарске, постала је ратно подручје. Рат са свим његовим посљедицама довео је и радничку класу Босне и Херцеговине у веома тежак положај. Већ првих дана рата већина радника мобилисана је у војску, а у фабрикама, које су милитаризоване, почела се све више користити женска и дјечја радна снага. Експлоатација радне снаге појачана је наглим поскупљењем животних намирница. Радни дан је продужен на 10 и 12 сати.

Иако радничке организације нису биле званично забрањене и распуштене, њихово дјеловање је сведено на најмању мјеру изнимним мјерама од 26. јула 1914. године.²⁵⁾

Први свјетски рат затекао је Ђуру Ђаковића у Сарајеву. Због тога што је био инвалид, а уз то, као висококвалификовани мајстор неопходан у Творници духана, није мобилисан у војску. Због противратног става и отвореног устајања у одбрану прогоњених Срба, Ђуро Ђаковић је 1914. изведен пред војни суд који га је, према неким сјећањима, осудио на смрт, али су власти, плашећи се немира међу радницима, ову осуду замијениле при-

22) Види: И. Карабеговић, *Раднички покрет Босне и Херцеговине између револуционарне и реформистичке оријентације 1909 – 1929*, »Свјетлост«, Сарајево 1973, стр. 142 – 144.

23) *Радничко Јединство*, Сарајево, бр. 11. 8. маја 1923.

24) *Вечерња пошта*, Сарајево, бр. 302 7. јула 1922.

25) Наведено дјело И. Карабеговића, стр. 74 – 77.

силним радом. Тешко би се, међутим, овај податак могао узети као тачан без других чврстих доказа. Ова констатација се још више односи на податак да је Ђуро Ђаковић извјесно вријеме, у току 1915. године, боравио у Араду и Комарону.²⁶⁾

Ратне године Ђуро Ђаковић углавном проводи у Сарајеву радећи у Творници духана. Често је навраћао у раднички дом гдје се састајао с оним радничким функционерима који нису мобилисани у војску. У то вријеме је његова брига за живот радника и сиромашног градског становништва посебно дошла до изражаја. Тако се он почетком јула 1917. године налази у саставу једне делегације, као представник радништва Творнице духана, која је предала представнику Земаљске владе радничке захтјеве у вези с побољшањем животних услова. На радничкој конференцији од 28. јула 1917. године у Сарајеву Ђуро Ђаковић се залаже за најстрожију контролу апровизиације (расподјела животних намирница), а у октобру исте године он је поново на челу делегације радника и радница фабрике духана, која је изнијела представништву Земаљске владе тежак положај радника и радничке захтјеве.²⁷⁾

У периоду обнове дјелатности радничких организација у Босни и Херцеговини, концем 1917. и почетком 1918. године, Ђуро Ђаковић се налази у првим редовима. У новембру 1917. године он је поново на челу Савеза ковинарских радника Босне и Херцеговине, који је, захваљујући највише овом истакнутом револуционару, међу првима обновио свој рад. На конференцији радничких функционера из цијеле Босне и Херцеговине, одржаној 3. фебруара 1918. године у Сарајеву, Ђаковић је један од најактивнијих учесника. Ова конференција је, како је познато, дала снажан импулс даљем развоју радничког покрета у цијелој Босни и Херцеговини.

На овој конференцији је поднио извјештај Сретен Јакшић. Он је говорио о активности радничког покрета за вријеме рата, а затим о интервенцији вођства Странке поводом хапшења Митра Трифуновића и Милана Живковића. Интересантно је да се о хапшењу и суђењу Ђури Ђаковићу за вријеме рата у извјештају С. Јакшића не говори ништа, што доводи у сумњу тврдњу да је он осуђен на смрт. Не постоји, наиме, разлог да вођство СДС Босне и Херцеговине не би и у случају Ђуре Ђаковића интервенисало код власти.

Један од дискутаната на Земаљској конференцији почетком фебруара 1918. у Сарајеву био је и Ђуро Ђаковић. У својој дискусији он је указао на чињеницу да су се, и поред прогона, радничке организације обновили, али да радници неће моћи увијек те прогоне стрпљиво подносити.²⁸⁾ Овај и други иступи Ђуре Ђаковића пред крај рата одликују се одлучношћу и борбеношћу. Због револуционарног садржаја говора и револуционарних парола изасланик власти је често прекидао његов говор на првомајској скупштини у Мостару 1918. године.²⁹⁾

У мјесецу октобру 1918. године, када је дошло до потпуног распада Аустро-Угарске, а убрзо послје формирања Народних вијећа СХС у Загребу и Сарајеву, Народно вијеће за Босну и Херцеговину је од генерала

26) Др У. Вујошевић, *Ђуро Ђаковић...*, стр. 485; Сјећања Ђуре Салаја) ИСИ, Београд)

27) *Глас Слободе*, бр. 6, 4. августа 1917. и бр. 18, 13. октобра 1917.

28) *ДАС VIII*, бр. 1918/ 280 – 281.

29) *Глас Слободе*, бр. 34, 35/1918.

Саркотића преузело власт 1. новембра 1918. године. Главни одбор СДС Босне и Херцеговине је од првог дана сарађивао с Народним вијећем. Већ 7. новембра на заједничкој сједници Народног вијећа и Привремене владе примљена је једна делегација СДС Босне и Херцеговине, која је поднијела своје захтјеве у којима се тражи престанак стране окупације (мисли се на војске Антанте, а не српску војску), демобилизација, увођење политичких слобода, преговори о миру, избори за конституанту и рјешење низа социјалних питања. У овој делегацији, поред Саве Капора, Сретена и Јове Јакшића и Фрање Раушера, налазио се и Ђуро Ђаковић.³⁰⁾ Када су, децембра 1918. деветорица социјалиста изабрана у вијеће града Сарајева, међу њима је био и Ђуро Ђаковић.³¹⁾

Из тога времена, према сјећањима дра Мојсија Зона, датира и први јавни наступ Ђуре Ђаковића. У својим сјећањима др Зон, поред осталог, каже: »Једини пут, колико се сјећам, он (Ђаковић) је иступио одмах после рата, кад је дошла прва бригада српске војске у Сарајево. Том приликом се читаво Сарајево упарадирало и сви су отишли на станицу да дочекају српску војску... У тој ситуацији Ђуро Ђаковић је пред зградом жељезничке станице окупио око себе око 100 људи и одржао говор против уједињења у форми монархије. Говорио је ватрено за републику. Тада је Ђуро Ђаковић први пут наступио јавно пред ширим кругом људи. Овај његов наступ жиговали су социјалисти Срби као хрватски национализам.«³²⁾

Концем 1918. и почетком 1919. године врше се интензивне припреме за уједињење југословенског пролетаријата. Припреме за Конгрес уједињења праћене су разноврсним радничким акцијама, борбом против скупоће, империјализма и контрареволуције, а у Босни и Херцеговини припремама за Закључни конгрес СДС БиХ. У цјелокупној овој активности Ђуро Ђаковић се појављује не само у улози члана Главног одбора СДС Босне и Херцеговине, већ као један од најистакнутијих представника револуционарне оријентације у босанскохерцеговачком и југословенском радничком покрету. Познати револуционар и учесник у октобарској револуцији Никола Ковачевић, који је концем 1918. и почетком 1919. године боравио у Сарајеву, у својим сјећањима разликује у оквиру СДС Босне и Херцеговине у то вријеме »групу лијевих социјалдемократа« у коју убраја Ђуру Ђаковића, Гојка Вуковића, Митра Трифуновића и друге. Никола Ковачевић истиче да му је том приликом Ђуро Ђаковић израдио нацрт плана конспиративних партијских група од 3-5 чланова и да је он у том нацрту Босну и Херцеговину и Црну Гору подијелио на 8-9 округа. Ђаковић је Николи Ковачевићу навео и личности на које се може ослонити при стварању илегалних организација.³³⁾

Михаило Врањеш у својим сјећањима истиче да су му у његовој оријентацији и опредјељивању за комунистичку струју највише помогли Ђуро Ђаковић и Иван Крндељ.³⁴⁾

На Шестом закључном конгресу СДС Босне и Херцеговине, одржаном у Сарајеву 17. априла 1919, дошло је до првог организованог иступа

30) АБиХ, Главни одбор НВ СХС у БиХ, бр. 68/1919.

31) Архив града Сарајева, Записници са сједнице Градског вијећа; Глас Слободе, бр. 99/1918.

32) Архив ЦК СКЈ, МГ/1935, стр. 5.

33) Архив ЦК СКЈ, МГ – II – 16/28.

34) Иван Крндељ – Грађа за монографију, »Рад«, Београд, 1977, стр. 340.

љевице у босанскохерцеговачком радничком покрету поводом дискусије о парламентаризму. Иако није учествовао у дискусији, може се са сигурношћу претпоставити да је Ђуро Ђаковић дијелио мишљење с онима који су се одлучно изјаснили за диктатуру пролетаријата.³⁵⁾

Као делегат СДС Босне и Херцеговине, изабран од металаци, Ђуро Ђаковић је учествовао на Конгресу уједињења у Београду. У припремама пропагандног и другог материјала и његовог допремања у Београд он је имао истакнуту улогу. Драгица Пирнат, један од делегата из Босне и Херцеговине на овом Конгресу, у својим сјећањима наводи како су »Ђуро Ђаковић, Гојко Вуковић и Ђуро Мочевић морали да у Славонском броду претоварају неки тежи сандук – киштру са брошурама и конгресним материјалом...«³⁶⁾

Интересантио је шта о учешћу Ђуре Ђаковића на Конгресу уједињења каже др Мојсије Зон, један од делегата из Сарајева. По његовом мишљењу, Ђуро се на овом конгресу није чуо због тога што је већ био члан »илегалне организације, која је била повезана између себе куририма.«³⁷⁾ У вези с тим су и сјећања Анке Тамел – Јакшић која, поред осталог, каже: »За вријеме Конгреса у Београду седела сам и разговарала у администрацији Радничких новина са Ђуром Цвијићем, а били су присутни Мирослав Крлежа и Аугуст Цесарец. Цвијић ми је нудио да понесем неки пакет у Сарајево, али пошто није хтио да каже шта је у њему ја сам то одбила. Отада су наши односи постали хладнији. После сам сазнала да су то били леци који су позивали војску на побуну. Њих су у Сарајево и Босну однијели Игњач Хеђи и Ђуро Ђаковић. Ови леци били су непосредан повод за првомајске прогоне 1919. године, кад сам и ја била затворена.« (Подв. И.К.)³⁸⁾

Околности под којима је дошло до првомајских прогона, наведена сјећања и држање Ђуре Ђаковића у затвору наводе на закључак да је он, као припадник »илегалне организације«, у тим догађајима имао посебну политичку улогу. Сјећања др-а Мојсија Зона то јасно потврђују. Сјећајући се дана проведених у затвору, он каже: »Са нама је у затвору на Први мај био и Ђуро Ђаковић и он је веома мало учествовао у дискусијама које смо тада водили. Ми смо се између себе свађали, ја са Јовом (Јакшић – И.К.), Ластрић (Јаков – И.К.) и Сретен (Јакшић – И.К.), а Ђуро је цело време ћутао и слушао наше дискусије. Ја мислим да он у овоме није учествовао, јер је већ имао изграђен став, а имао је вероватно и извесну улогу у том илегалном покрету«. (Подв. И.К.)

Како је познато, непосредно након Конгреса уједињења, првог маја 1919. године, радничком покрету у Босни и Херцеговини нанесен је озбиљан ударац од којег се морао опорављати неколико мјесеци. У овим првомајским прогонима ухапшено је око 2.000 радника, комплетно покрајинско руководство Партије и међу њима и Ђуро Ђаковић.

Усљед недостатка доказа, заједно с групом ухапшених, 24.8.1919. године, пуштен је и Ђуро Ђаковић.³⁹⁾ Он се одмах укључио у борбу за обнову партијских и синдикалних организација у Босни и Херцеговини. Од посебног је значаја његова борба за централизацију синдиката, односно за уједи-

35) Види наведени рад И. Карабеговића, стр. 110 – 112.

36) Архив ЦК СКЈ, МГ/1926.

37) Архив ЦК СКЈ, МГ/1935.

38) Архив ЦК СКЈ, МГ/1949.

39) Наведени Рад И. Карабеговића, стр. 139 – 142.

њење свих сродних синдикалних савеза у јединствену синдикалну централу за цијелу земљу. Заједно са Митром Трифуновићем и Фрањом Резачом, Ђуро Ђаковић је у овој борби дао свој пуни допринос.

У истражном затвору, у којем је провео скоро четири мјесеца, Ђуро Ђаковић се још боље и детаљније упознао са ставовима и тактиком »центрумаша« којих је у покрајинском руководству Партије било доста.

Као истакнути представник револуционарне оријентације у Партији, Ђуро Ђаковић је на Вуковарском конгресу 1920. године изабран у Централно партијско вијеће КПЈ. У периоду послје Вуковарског конгреса посебно се истакао у провођењу конгресних одлука, у борби против реформиста и за најчвршће јединство у Партији. Неуморно је објашњавао одлуке конгреса у Вуковару и у вези с тим је обишао низ мјеста у Босни и Херцеговини.

У Покрајинском извршном одбору Партије за Босну и Херцеговину и Црну Гору, који је формиран на основу Статута усвојеног на Конгресу уједињења, већину су имали припадници централистичке – реформистичке струје. Ова струја је у својим рукама имала и редакцију партијског органа »Гласа Слободе«. У завршним одредбама Статута који је усвојен на Вуковарском конгресу, Централно партијско вијеће овластило је Привремене покрајинске ликвидационе одборе да одмах докрајче дотадашње пословање покрајинских извршних одбора и сву имовину Партије централизују у смислу новог Статута.⁴⁰⁾ Одлуке ЦПВ КПЈ, које су се односиле на партијску организацију у Босни и Херцеговини, биле су: Одлуке о формирању ликвидационог одбора за БиХ, Одлука о осивању привременог секретаријата за Босанску крајину и Бањалуци и бирање нове редакције »Гласа Слободе«. Ликвидациони одбор за Босну и Херцеговину формиран је 24. и 25. јуна 1920. године, са Животом Милојковићем као привременим секретаром на челу. У састав овог одбора ушао је и Ђуро Ђаковић. Каква је била његова улога у спровођењу одлука Вуковарског конгреса у Босни и Херцеговини, најбоље нам говори податак да је Ђуро Ђаковић у јулу 1920. године постављен за предсједника Ликвидационог одбора.⁴¹⁾

На првим парламентарним изборима који су организовани у новоформираној држави, одржаним 28. новембра 1920. године, и поред бојкота центристичке струје, радничка класа Босне и Херцеговине указала је пуно повјерење Ђури Ђаковићу изабравши га у сарајевском изборином округу за комунистичког посланика.

Концем 1920. и почетком 1921. године, користећи се и посланичким имунитетом, Ђуро Ђаковић се, заједно са Митром Трифуновићем, посебно истакао у организовању штрајка рудара у Босни и Херцеговини, бодрећи их да истрају у борби до краја.

И на крају, потребно је у овој прилици када се навршило педесет година од погибије Ђуре Ђаковића још једном истаћи да је револуционарни лик и револуционарно дјело овог истакнутог револуционара најбољи примјер истрајности, непоколебљивости и принципијелности, а, истовремено, и аутохтоности нашег револуционарног покрета и наше Партије. Примјер револуционарне борбе Ђуре Ђаковића показује од каквог је огромног значаја стална и најчвршћа повезаност револуционара с радничком класом.

40) И. Карабеговић, *Вуковарски конгрес и питања даљње изградње партије у БиХ* (сепарат из књиге Други конгрес КПЈ. Сл. Брод. 1972) стр. 197 – 201

41) Исто, стр. 202, напомена бр. 21.